

ADVOKATURA INSTITUTINING O‘ZBEKISTONDA PAYDO BO‘LISHI VA RIVOJLANISHI

Kayumova Farzona Xayrulla qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti “Jinoiy odil sudlov fakulteti” talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Advokatura sohasining malakali yuridik yordam berish maqsadida shakllanishi, O'zbekiston Respublikasida advokatura sohasining paydo bo'lishi, yillar davomida zinama-zina shakllanib kelinganligi, uning faoliyati, vakolatlari, u bilan bog'liq bo'lgan qonunchilik, shuningdek, shu soha faoliyatidagi kamchiliklar hamda ular bo'yicha taklif va tavsiyalar haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: Jismoniy shaxs, yuridik shaxs, advokatura, advokatlar instituti, sud va huquqni muhofaza qiluvchi organlar.

O‘zbekistonda ro‘y berayotgan siyosiy va iqtisodiy tizimning demokratlashuvi, huquqiy demokratik davlatning konstitutsiyaviy suratda e'lon qilinishi fuqarolarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish bilan bog‘liq huquqiy institutlar va ko‘ngilli birlashmalar faoliyatining shakli va uslublarini tubdan qayta tashkil qilishni taqozo etadi. Bu jarayonda advokaturani – jismoniy va yuridik shaxslarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish bilan izchil bog‘liq bo‘lgan fuqarolik jamiyati institutini takomillashtirish o‘ta muhim o‘rin egallaydi. Shu munosabat bilan, O‘zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I.A.Karimov qayd etganidek, “Avvalo sud ishida konstitutsiyaviy va yuridik me'yorlarga qat'iy rioya etilishini ta'minlashga, o‘z himoyasi ostidagi fuqarolarning huquqlari, obro‘si va qadr-qimmatini muhofaza qilishga mas'ul advokatlar institutining roli va ahamiyatini tubdan oshirish lozim”.⁶ Advokatura – bu har qanday davlatning eng muhim huquqiy instituti bo‘lib, fuqarolarning va ular birlashmalarining asosiy huquqlari himoyasini amalga oshiradi.

⁶ <http://files.tsul.uz/student/14.pdf>

Har bir fuqaroning o‘z farovonligiga, tadbirkorlikning muvaffaqiyatiga ishonchi uning qanchalik kuchli, tashkillashtirilgan, qonunan himoyalanganligiga bog‘liqdir. Biroq, jamiyatdagi huquqiy nigilizm holatida, advokaturaga va advokatga munosabat, ma‘lum darajada salbiy bo‘ladi, bu ayniqsa huquqni muhofaza qilish idoralari tomonidan bo‘lishi kuzatiladi. Advokat aksariyat hollarda jinoyatchini yoki nohaq ishni himoyalovchi shaxs sifatida qabul qilinadi. Shu bilan birga, advokaturaning asosiy mohiyati butun jamiyatga yuridik ko‘mak berishdan iborat, zero advokat qonunni beboshdoqlikdan himoya qiladi, shu sababli advokatning faoliyati ham muayyan fuqaro yoki tashkilotning manfaatlariga, ham umumiy suratda davlat va jamiyatning ommaviy-huquqiy manfaatlariga mos keladi. Keyingi vaqtlarda buni ko‘pchilik anglab yetdi va jamiyatda advokaturaga munosabat, asta-sekinlik bilan bo‘lsa-da, o‘zgarmoqda. Advokatura O‘zbekiston Respublikasidagi fuqarolik jamiyatining eng muhim institutlaridan biri, huquqiy davlat tizimining elementi bo‘lib, usiz jismoniy va yuridik shaxslarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini samarali himoyalash ilojsizdir. Yaqin vaqtlarga qadar o‘quv dasturlarida advokaturaga, sud va huquqni muhofaza qilish idoralariga nisbatan, kam e‘tibor berilardi. Jamiyat ongida saqlanib qolgan advokatura – bu obro‘liroq idoralar (prokuratura, sud)da ish topa olmagan yuristlarning unchalik obro‘li bo‘lmagan, ikkinchi darajali kasbi degan fikr, baxtimizga, huquq ijodkorligi, qonunchilik bazasi va huquqni qo‘llash amaliyotidagi o‘zgarishlar ta‘sirida, asta-sekin o‘zgarib bormoqda.

Advokatlik faoliyati deb “Advokatura to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonunida belgilangan tartibda advokatlik maqomini olgan shaxslar tomonidan professional asosda jismoniy va yuridik shaxslarga ularning huquqlari, erkinliklari va manfaatlarini himoya qilish, shuningdek, adolatli sudlovga erishishni ta‘minlash maqsadida ko‘rsatiladigan malakali yuridik yordam e‘tirof etiladi. Malakali yuridik yordam ko‘rsatish bilan bog‘liq bo‘lsa-da, qonunda belgilangan tartibda advokatlik maqomiga ega bo‘lmagan shaxslar tomonidan ko‘rsatiladigan xizmat advokatlik

faoliyatiga kirmaydi. ⁷Advokatlik faoliyati tijorat, tadbirkorlik sanalmaydi. Bu esa, uning maqsadi foyda ko'rish bo'lishi mumkin emasligini anglatadi. Advokatlik tuzilmalarining yoki alohida advokatning barcha daromadlari o'zining huquqiy tabiatiga ko'ra, tijorat yoki boshqa tadbirkorlik faoliyatining natijasi emas, balki ko'rsatilgan yuridik xizmatlar uchun pul mukofotidir

Shunga yana alohida to'xtalish kerakki, advokatura asrlar davomida mavjud bo'lib kelgan va eng qadimgi protsessual institutlar sirasiga kiradi. Sudda tomonlar vakillarining qatnashishi g'oyasi asta-sekin tarixiy jarayon yo'li bilan rivojlangan. Sudda vakillik – jarayonda bir shaxsning boshqasi bilan almashtirilishi bo'lib, unda suddagi vakil faoliyatining barcha oqibatlari bevosita vakolat beruvchi zimmasiga yuklanadi. Vakillikning dastlabki g'oyalari avvalo ikkita institut – oilaviy vakillik va yuridik shaxslar, davlatlar vakilligini nazarda tutgan. O'rta asrlarda qarindoshlik vakilligi slavyan va nemis xalqlarida keng rivojlandi. Bolalar, aka-ukalar, jiyanlar va hatto qo'shnilar va do'stlar – mana shu shaxslar odatda vakillar sifatida qatnashishgan.

Boshqa tomondan, sudga shaxsan tashrif buyurish haqidagi qadimiy qat'iy qoidani yuridik shaxslarga nisbatan bajarib bo'lmasdi, chunki ularning bevosita sud oldida javob berishlarining iloji yo'q edi. Qadimdayoq, hech qanday xususiy shaxslar sudda qarindoshlari yoki qondoshlik jihatidan tashqari, biror vakilga ega bo'lmagan paytlarida ham, ular vakillarga murojaat qilish huquqidan foydalanganlar. O'rta asrlarda, masalan, cherkovlar mana shunday huquqdan foydalanishgan – ularning suddagi vakillari dastlabki paytlarda rahbar ruhoniylar bo'lishgan bo'lsa, keyinchalik qonunlarga tushunuvchi ruhnoiyalar ichidan olingan begona shaxslar ham vakillik qilishgan. XIX asrda advokatura deganda tor ma'noda huquqni himoya qilish tushunilgan, keng ma'noda esa – huquqni himoya qilish va sudda vakillik qilish nazarda tutilgan. Huquqni himoya qilish deganda muhtojlarga qonunni maxsus o'rganuvchi insonlar tomonidan yuridik

---

⁷ <https://lex.uz/ru/docs/-54503>

yordam ko‘rsatilishi tushuniladi.⁸ Huquqni himoya qilish va sudda vakillik turlicha ehtiyojlar asosida yuzaga kelgan va ularning faoliyat sohasi bir-biriga muvofiq kelavermagan. Yevropaning ko‘plab mamlakatlarida advokatura va sud vakillik ikkita turlicha institut sifatida mustaqil rivojlangan. G‘arbiy Yevropada huquqni himoya qiluvchilar advokat nomiga ega bo‘ldilar.

Xulosa qilib aytganda, yurtimizda ham sekin sekin shakllanib borayotgan bu institutning o‘rni har qanday holatda ham muhim ekanligiga alohida e‘tibor qaratishimiz lozim. Aniqki, taraflar tengligi va tortishuvchanligi bu demokratik davlatda odil sudlovning asosiy prinsiplaridan biri. Advokatura o‘tgan yillar davomida odamlar ishonchini qozongan huquqni himoya qiluvchi institutga aylanishga harakat qilmoqda, advokatlarning huquqlarini to‘liq ro‘yobga chiqarishga to‘sqinlik qilayotgan va ular tomonidan yuridik yordam ko‘rsatilishiga halal berayotgan bir qancha cheklovlarni bekor qilishga va ularning davlat himoyasida bo‘lishlari uchun to‘liq mexanizm yaratish arafasida. Ma‘lumki, jinoyat protsessida ayblovchi va himoyachini maqomini “tenglik” sifatida o‘rnatilgandan so‘nggina adolatli hukmga erishish mumkin. Shu maqsadda, yaqinda qabul qilingan va allaqachon ijrosi ta‘minlashiga qadam qo‘yilgan “Taraqqiyot strategiyasi” da ham advokatura institutini rivojlantirish, tizimga yosh kadrlarni jalb qilish konsepsiyalarini ishlab chiqish, bu sohada byurokratiya va qog‘ozbozlikka chek qo‘yish, zamonaviy axborot vositalarini olib kirish kabi loyihalarni o‘z ichiga olganligi, “Advokatura” sohasini O‘zbekiston hududida jadal rivojlanishi uchun ochib berilgan yo‘l bo‘lib xizmat qiladi degan umiddamiz. Chunki, advokatura sohasi rivojlansa o‘z – o‘zidan odil sudlov ham ta‘minlanadi. Bu sohaga atab rejalashtirilayotgan va amalga oshirish uchun taqdim etilgan qonunchiliklarni ijro etilishiga umid qilamiz.

⁸ <http://n.ziyouz.com/kutubxona/category/140-huquq?download=11604:o-zbekiston-respublikasida-advokatlik-faoliyati-m-rustamboyev>

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov.I.A. “O‘zbekiston-kelajagi buyuk davlat”.-T.: “O‘zbekiston”. 1992.
2. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.Toshkent – “O‘zbekiston” – 2021.
3. Azizxo'jayev A.A. va boshq. Konstitutsiyaviy huquq (izohli lug'at).-T.: Akademiya, 2001.
4. O‘zbekiston Respublikasi “Advokatura to'g'risida”gi Qonun.
5. M.H.Rustamov va U.A.To'xtasheva “ O‘zbekiston Respublikasida advokatlik faoliyati” darslik –T.: “ILM ZIYO” - 2012
- 6.<http://files.tsul.uz/student/14.pdf>
7. <http://n.ziyouz.com/kutubxona/category/140-huquq?download=11604:o-zbekiston-respublikasida-advokatlik-faoliyati-m-rustamboye>

